

Co-referaat Ronald Bandell

Alvorens een beschouwing te geven over de schaduwzijde van politieke verantwoordelijkheid, wil Ronald Bandell voormalig burgemeester van Dordrecht enkele algemene bespiegelingen over het openbaar bestuur met de aanwezigen delen.

Het is een spannende tijd voor het lokaal openbaar bestuur, we zijn namelijk in afwachting en vragen ons af: waar gaat het naar toe met het lokaal bestuur?

Wat verstaan we onder begrippen als 'lokaal bestuur' of 'eerste overheid', is dat hetzelfde als 'de gemeente' en als we niet hetzelfde bedoelen wat betekent dat voor gemeenten zoals ze nu bestaan?

Volgens de Dikke van Dale is een gemeente een zelfstandig zelfbestuur en een autonomie bezittend onderdeel van de staat, onder bestuur van een raad, een burgemeester en wethouders.

Er is sprake van een veranderend krachtenveld. Het aantal gemeenten is in de ruim 30 jaar die Ronald Bandell burgemeester was gehalveerd.

Er is veel gedecentraliseerd van Rijk naar gemeenten - overigens nauwelijks van provincie naar gemeenten- dit heeft echter niet geleid tot toename autonomie maar wel tot medebewind, ofwel het zijn van een rijksloket. Dat hoeft op zichzelf niet erg te zijn, het zijn van een loket van het Rijk dicht bij de burgers, echter de zucht om onder het mom van rechtsgelijkheid autonomie van gemeenten in te perken moet beteugeld worden. Zijn gemeenten niet prima in staat om zelf te bepalen of winkels op zondag open mogen zijn? Kan de gemeenteraad dat niet beter bepalen dan de Tweede Kamer? En het is de vraag of het erg is als de winkels in de ene gemeente op zondag gesloten zijn en in de andere winkel op zondag geopend zijn. De vraag stellen is de vraag beantwoorden.

Ronald Bandell wil een krachtig pleidooi houden voor behoud en toename gemeentelijke autonomie. Het hoeft niet allemaal gelijk te zijn in Groningen en Limburg.

We hoeven de AWB niet te gebruiken als legitimatie om overal in het land alles hetzelfde te regelen. Dit leidt immers tot toename van de bureaucratie en toename van regelgeving en het wordt minder leuk voor gemeenteraden om in het kader van autonomie zelf iets te besluiten voor de gemeente.

Ronald Bandell verbaast zich al jaren lang over gebrek aan zelfbewustzijn bij gemeenten: hij mist een beetje arrogantie, een beetje kapsones.

Gemeenten zijn wel erg gezagsgetrouw in de richting van provincie en Rijk. Dit is geen oproep voor opstand, maar wel een oproep aan gemeenten zich als eerste overheid te gedragen.

Als je als gemeente iets belangrijk vindt voor de stad, dan doe je dat toch gewoon. Dan moet je niet op het Rijk gaan wachten voor bijvoorbeeld co-financiering: vraag niet van de hemel wat de aarde geven kan, verwacht niet van het Rijk wat je zelf kunt doen.

Het is immers niet zo dat het Rijk & provincie het beter weten dan gemeentebestuurders. Ook is het overigens niet zo dat competenties rechtsevenredig zijn met aantal inwoners, belangrijker zijn ervaring, opleiding en gezond verstand.

We moeten in gemeenteland de tekenen der tijd verstaan. Het krachtenveld verandert en de eisen die inwoners aan ons stellen zijn anders dan in de vorige eeuw of de tijd dat Thorbecke de gemeentewet ontwierp.

We moeten kosteneffectief werken. De kosten van ICT zijn slecht te beheersen. De kwaliteit van het gemeentelijk apparaat staat onder druk. In sommige gemeenten kan de continuïteit niet gegarandeerd

worden door een groot aantal eenmansposten.

De vraag is: hoe kan worden bespaard, hoe kan de continuïteit beter worden gegarandeerd en de kwaliteit worden verhoogd?

Sommigen zeggen dat herindeling de oplossing is. We weten echter allemaal dat herindeling minstens langdurig en vaak ook een pijnlijk en emotioneel proces is. Daar hoeft je het niet om te laten, Ronald Bandell is niet tegen herindeling, maar wel tegen blauwdrukken.

Soms kan het verstandig zijn om te kijken naar andere mogelijkheden die sneller tot het gewenste resultaat leiden en minder ingrijpend zijn dan herindeling. Het gewenste resultaat is daarbij: een bestuur dicht bij burger, maar dat goed geëquipeerd is om kosteneffectief te werken met kwaliteit en gegarandeerde continuïteit.

Bij echte samenwerking staat de gedeelde formele verantwoordelijkheid centraal, dan kom je uit bij een gemeenschappelijke regeling, niet bij de regeling zoals die algemeen gangbaar is, maar bij een regeling die echt ervaren wordt als van de gemeenten zelf: van gemeenteraden, van colleges en ambtenaren.

Onder de paraplu van de Drechtsteden wordt door zes gemeenten intensief samengewerkt, zo zijn bijvoorbeeld een gemeenschappelijke sociale dienst, een ingenieursbureau, belastingdienst, een onderzoekscentrum en een Shared Service Centrum opgericht. Er is een gezamenlijke rechtspositie voor alle gemeenteambtenaren met dezelfde secundaire arbeidsvoorwaarden en waarbij de medewerkers van de diverse gemeenten als interne kandidaten worden gezien bij vacatures. Dat alles in het kader van dienstverlening.

De Drechtsteden kennen een algemeen bestuur (de zogenaamde Drechttraad), hierin zijn alle raadsfracties van alle zes gemeenten afgevaardigd met gewogen stemverhouding), een dagelijks bestuur (waarin iedere gemeente vertegenwoordigd is middels een wethouder of burgemeester, soms met meerdere afgevaardigden afhankelijk van de gemeentegrootte) en de gezamenlijke secretarissen vormen de directieraad, anders is het niet van "ons", net zoals de gezamenlijke griffiers verantwoordelijk zijn voor het functioneren van de Drechttraad.

De rode draad: het gaat om het vertrouwen, de Drechtsteden is iets van de gemeenten zelf.

Zo wordt er consequent samengewerkt met behoud van de gemeentelijke zelfstandigheid.

Het leuke is dat je elkaar ambtelijk en bestuurlijk door en door kent, dat creëert ook veel enthousiasme. Dat kan zonder te wachten wat het nieuwe kabinet in Den Haag of de VNG doet, de les die Ronald Bandell met dit voorbeeld mee wil geven is: stel niet uit tot morgen wat je heden al kunt doen, kijk om je heen in je directe omgeving en wacht niet af, maar ga gewoon aan het werk voor de burgers van de regio.

Enkele noties over de schaduwzijde van de politieke verantwoordelijkheid en de rollen van de diverse spelers:

- Bij de collegevorming is het belangrijk om goed na te denken over de grootte van de portefeuille: zorg dat deze niet te groot is, zorg dat deze behapbaar is. Het hebben van een grote portefeuille is het einde van het vermaak.
- Hoe is de verhouding tot de voorgangers? Zorg voor goede overdrachtdossiers, bestaande uit een echte boedelbeschrijving inclusief een risico-analyse van projecten, het is erg belangrijk om te weten wat je overneemt, de gemeentesecretaris moet dit goed in de gaten houden (aangeven welke risico's aan welke projecten kleven, wat zijn de booby traps).
- Zorg dat collegiale verantwoordelijkheid niet op de achtergrond raakt. In veel colleges begint

non interventiegedrag de regel te worden. Hoe sterker het ego van wethouders, hoe minder het wordt gewaardeerd als in het college over zaken nog een keer ad fundum wordt gesproken.

Portefeuillehouders worden vaak door ambtelijke advisering gevoed: “het moet nu besloten worden.”

Het zou heel erg helpen wanneer collegiale verantwoordelijkheid juist bij grote zaken of politiek risicovolle zaken ook wat meer in het beginstadium van besluitvorming aan de orde zou komen, zodat het niet zo is van “we moeten nu besluiten want de ondertekening is voor het begin van de volgende week gepland”.

Dan is het toch aan te raden om te zeggen “zullen we de ondertekening toch maar even schrappen want we willen allemaal begrijpen waar we als college verantwoordelijk voor zijn”. Collegiale verantwoordelijkheid moet geen kreet zijn, maar er moet bewaakt worden dat deze ook in besluitvormingstrajecten waar te maken is.

Het moet niet zo zijn dat je alleen maar “ja” kunt zeggen, omdat “nee” tot enorme consequenties leidt. Dan zeg je zuchtend “vooruit dan maar” als synoniem voor “we willen het eigenlijk niet, maar we beseffen dat we eigenlijk niet meer terugkunnen”, dan zet je jezelf als college feitelijk buiten spel.

- De raad zou vooral om risicoanalyses moeten vragen die periodiek bijgesteld moeten worden – dit geldt uiteraard niet voor ieder wissewasje.
Wanneer een raad naar het instrument raadsenquête grijpt heeft de raad in het voortraject gefaald, dus zorg dat de raadsinformatie goed geregeld wordt.
- Een opmerking over de rol van burgemeesters: burgemeesters moeten heel nadrukkelijk inhoud geven aan de voorzittersrol van zowel raad als college. Burgemeesters zijn de enige echte burg tussen raad en college en moeten zorgen voor coördinatie van beleid, een ordentelijke infovoorziening en voor focus.
- De gemeentesecretaris hoort de activiteiten van het ambtelijk apparaat te coördineren en van de griffier mag verwacht worden dat die het raadswerk coördineert, inclusief procedures, goede procedures zijn onontbeerlijk voor succes. Tevens is de griffie de ultieme smaakmaker voor een goede raads cultuur.
- Met betrekking tot de zorgplicht is het aan te raden om voorstander te blijven van het uitbrengen van het burgerjaarverslag: dit is het enige document om een keer per jaar te kunnen zeggen wat burgemeester vindt, zonder dit vooraf ter consultatie aan het college voor te leggen, juist in het kader van de invulling van de zorgplicht (die dus breder is dan dienstverlening maar ook gaat over de kwaliteit van besluitvorming en kwaliteit van bestuur). Zorg daarbij dat het presidium van de raad dit niet voor kennisgeving aanneemt, maar dat dit besproken wordt.

